

www.nfunorge.org
Adresse: Postboks 8954, Youngstorget
0028 Oslo
E-post: post@nfunorge.org
Telefon: 22 39 60 50
Telefaks: 22 39 60 60
Fakturaadresse: 943260672@autoinvoice.no

Justis- og beredskapsdepartementet
Lovavdelingen

Oslo, 12. februar 2019

Høring vedrørende forslag til endringer i vergemålsloven.

Viser til Justis- og beredskapsdepartementets høringsnotat, sendt 14. november 2018, vedrørende forslag til endringer i vergemålsloven - personer uten samtykkekompetanse, særskilt forvaltning av midler, klage- og begjæringsrett i saker om vergen, med videre.

Norsk forbund for utviklingshemmede (NFU) er en menneskerettsorganisasjon, som arbeider for full deltakelse og likeverd, og mot diskriminering. NFU skal ivareta interessen til mennesker med utviklingshemming og deres familier, overfor sentrale, regionale og lokale myndigheter. NFU har drøyt 8300 medlemmer.

NFU ønsker å gi innspill på forslagene til endring av loven.

Innledning

NFU er glad for at myndighetene har sendt ut forslag til høring om endring av vergemålsloven. NFU har siden 2013, da loven ble iverksatt, henvendt oss til Justis- og beredskapsdepartementet og Statens Sivilrettsforvaltning for å ta opp en rekke problematiske forhold ved vergemålsloven. Dette gjelder både lovens utforming samt praktiseringen av den. NFU mener det fortsatt er mye som må endres for at loven og praktiseringen av den skal bli i tråd med de

forpliktelsene som Norge har ifølge Konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD).

NFU vil i hovedsak kommentere på følgende spørsmål/punkter:

1. Samtykkekompetanse, vergemålslovens §§ 20 og 33 - vilje.
2. Formodning om samtykke når det ikke fremkommer protest
3. Samtale kan unnlates når det er umulig eller formålsløst
4. Klage- og begjæringsrett i saker om vergen

Ad punkt 1- Samtykkekompetanse, vergemålslovens §§ 20 og 33 - vilje

NFU har over lang tid tatt opp problematikken med at reglene i vergemålsloven §§ 20 og 33, om at personer som ikke ansees å ha samtykkekompetanse kan fratras sin selvbestemmelse, har medført at de i praksis er blitt fratatt sin rettslige handleevne. Eneste forskjellen er at de ikke har hatt den rettsikkerheten som følger av § 22.

Det er et steg i riktig retning at det nå skal være personens vilje som er avgjørende, men hvordan skal vergemålsmyndighetene få klarhet i hva som er personens vilje? NFU har vanskelig for å se at dette er mulig å kartlegge med utgangspunkt i dagens vergemålssystem. Vi mener vergemålsordningen må endres betraktelig slik at det blir et beslutningsstøtte system. En ordning som også medfører at Norge oppfylder kravene i (CRPD).

Vi har ikke sett noen forslag på hvordan vergemålsmyndigheten skal komme frem til en persons vilje. Har vergemålsmyndighetene noen metode, kompetanse og tid til rådighet? Vi forutsetter at man ikke legger til grunn at vergemålsmyndigheten kan treffe en person en gang, for så å kunne konkludere med hva som er personens vilje. Heller ikke fastlegen har slik kompetanse.

Det vil være en rekke ulike problemstillinger i forhold til kartlegging av vilje, men for å gi en grov skisse kan man skille mellom de opplagte og de utfordrende sakene. De opplagte sakene er hvor personer med god språkforståelse klart, tydelig og vedvarende enten uttrykker sitt ønske om vergemål eller det motsatte. De utfordrende sakene er de hvor en ikke får klare og tydelige svar. Svaret avhenger av hvem som spør, hvordan man spør eller en må fortolke personen. Betingelsene som svarene gis under, kan påvirke svarene. Mangler personen det gjelder, talespråk eller har svakt språk og svak språkforståelse, vil det også medføre store utfordringer. I de ikke

opplagte sakene, vil en være avhengig av å fortolke personen, noe som vil kreve inngående kjennskap til og erfaring med personen.

Departementet operer med en tredje kategori, de som ikke utøver handlinger og hevder at da er det ingen handleevne å frata dem. Slutningen kan virke grei, men den overser forpliktelsene etter konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD), artikkel 12 som sier at en skal bistå slik at også mennesker med nedsatt funksjonsevne skal kunne utnytte sin rettslige handleevne. Denne konvensjonsforpliktelsen tas det ikke hensyn til i lovforslaget. Det finnes riktig nok mennesker som aldri gir noen respons på noen stimuli, dvs. mennesker i vegetativ tilstand. Denne gruppen er svært liten og CRPD-komiteen sier i General Comments nr. 1 at for denne gruppen, må en velge det en mener ville vært personens vilje dersom vedkommende kunne uttrykket seg.

Mennesket er svært tilpasningsdyktig og mange med utviklingshemming er svært avmektige. Spesielt avmektige er de som lever under strenge og inngripende tvangstiltak. Svarene som gis kan godt være tilpasset det en forventer at spørsmålsstilleren ønsker å høre. Hvilke svar man får kan avhenge av hvem som er tilstede. Er det tjenesteytere, som utover tvang og makt, tilstede vil kanskje svaret bli et helt annet enn om andre er tilstede.

Lovforslaget bør ta inn i seg at Norge er forpliktet til å utarbeide beslutningsstøttesystemer for å sikre autonomien og viljen til personer med nedsatt funksjonsevne. Dette er ingen enkel oppgave og det er vanskelig å se andre land som sitter med fullgode løsninger. Imidlertid er det mange land som har startet prosessen med å etablere beslutningsstøtte. Det vil være en lang vei å gå før en har et fullgodt beslutningsstøttesystem, kanskje vi heller aldri vil komme dit. Men dette er ikke noe argument for ikke å begynne prosessen. Selv om det er krevende å etablere et beslutningsstøttesystem, så er alternativene adskillig verre.

Legger man til grunn i lovens ordlyd at det er personens vilje som skal være avgjørende stiller NFU spørsmål ved om formuleringene «ikke er i stand til å forstå hva disposisjonen innebærer» og «ikke er i stand til å forstå hva samtykket innebærer» i §§ 20 og 33, fortsatt skal være med i lovens ordlyd. Vi tenker det vil være tilstrekkelig å si at det er personens vilje som er avgjørende. Videre stiller vi oss undrende til at man ikke sier noe om at det er

personens vilje som skal være avgjørende i for eksempel § 48, tredje ledd. Er dette resultatet av en aktiv vurdering eller fordi man ikke har tenkt på at en persons vilje skal være avgjørende i alle beslutninger som tas?

Ad pkt 2. Formodning om samtykke når det ikke fremkommer protest

Departementet spør om man kan legge til grunn en formodning om at ordinært vergemål er i tråd med personens vilje og ønske så lenge de ikke aktivt protesterer.

NFU mener man ikke kan legge til grunn en slik presumpsjon. Det kan være flere ulike grunner til at personen ikke aktivt protesterer. Det kan handle om kunnskap og manglende relevant informasjon om hva det rent faktisk innebærer å ha verge, hvordan og hvem protesterer man til? Et manglende verbalt språk kan være en hindring. Vi mener det må stilles spørsmål ved om det vil finnes tilstrekkelige holdepunkter til at det vil være forsvarlig å legge til grunn en presumpsjon om at vergemål må antas å samsvare med en persons vilje og ønske. Dette med bakgrunn i hvordan dagens lov og praktisering fungerer.

Departementet sier på side 26, første avsnitt, at ordinært vergemål er en bistands- og støtteordning. Slik loven og praktiseringen er i dag er det ikke slik den fremstår. Foruten problematikken rundt samtykkekompetanse – vilje er det en rekke andre ting som også burde vært endret. Blant annet kan vi nevne språkbruken som ikke legges til grunn at dette er en bistands- og støtteordning. Vi kan nevne formuleringen «under vergemål». Videre er bruken av benevnelsen verge problematisk. Dette assosieres blant advokater, tjenesteytere, befolkningen generelt til personer som ikke har rett til å bestemme selv. Folk som etter gammel lov var umyndige/umyndiggjorte. Videre bringer ikke reglene i kapittel 6 oss inn på tanken om at dette er en støtte- og hjelpeordning. Der er det bare regulert hva vergen skal og hva de ikke kan, og hva fylkesmannen skal. Som eksempel i § 36, tredje ledd «Penger som ikke skal forvaltes av fylkesmannen, skal vergen sette på bankkonto i eierens navn» Om personen ønsker dette er ikke tema, dette skal vergen gjøre. Se også under pkt 1 vedrørende fylkesmannens forvaltning av penger etter § 48.

Slik vi ser det beskriver ikke dagens lov, og praktiseringen av denne som en bistands- og støtteordning. NFU mener derfor at det ikke kan legges til grunn en presumpsjon om frivillighet når en person ikke aktivt protesterer.

Ad pkt 3. Samtale kan unnlates når det er umulig eller formålsløst

Departementet spør om det vil være en tydeliggjøring av forutsetningen om at det skal foreligge en samtale med personen som det skal opprettes vergemål for, når teksten endres til «umulig eller formålsløst». Vi mener formuleringene gir stort rom for skjønn. Det legges heller ikke inn som et krav at det skal dokumenteres hvilke argumenter som er lagt til grunn for at man kommer til at det er umulig eller formålsløst. På grunnlag av erfaringer i enkeltsaker har vi sett at vergemålsmyndighetene også i saker hvor personen har en lett utviklingshemning og godt verbalt språk kun har uttalt at de ikke mener det er grunnlag for en samtale.

Det er vergemålsmyndighetene som skal ta vurderingen av om noe er umulig eller formålsløst. Spørsmålet blir da, hvilken informasjon og fra hvem skal den informasjonen komme som de skal legge til grunn for en slik avgjørelse?

Dette er samme problematikk som har vært gjeldende i forhold til spørsmål om samtykkekompetanse. Fylkesmannen har tatt beslutningen, men det har stort sett vært på grunnlag av en legeerklæring. Hvilken kompetanse har legene, hvor godt kjenner de personen, i hvilke situasjoner er det legen møter den enkelte?

Det står intet i forarbeidene om krav til dokumentasjon for den konklusjonen man er kommet frem til. Skal det være nok med en setning eller to. NFU har sett en rekke beslutninger vedrørende personers samtykkekompetanse som har vært veldig korte og innholdsløse.

NFU er også bekymret for at argumentasjonen, for at noe er umulig eller formålsløst, skal være påvirket av de store avstandene de nye fylkene vil medføre. Det er interessant å se at departementet i pkt 11, Økonomiske og administrative konsekvenser ikke har berørt temaet om at strengere krav til å gjennomføre samtale, samt større avstander, vil medføre økte kostnader. Er dette en forglemmelse eller er ikke intensjonen at flere samtaler skal gjennomføres?

Ad pkt 4. Klage- og begjæringsrett i saker om vergen

Departementets forslag om å styrke mulighetene, for personen selv og kretsen rundt personen, til å begjære fratakelse av vergeoppdrag, samt rett til å klage på den avgjørelsen Fylkesmannen kommer frem til, er i utgangspunktet et positivt steg.

I følge § 20 skal personen samtykke til opprettelsen av vergemål, vergemålets omfang og hvem som skal være verge. Det skal være personens vilje som er avgjørende når det gjelder om vergemål, hvem som skal oppnevnes og hva mandatet skal omfatte. Vi har vanskelig for å forstå hvorfor det skal være forskjellige regler med grunnlag i hvilke av disse tre spørsmålene man ønsker å klage på.

Hvis en person trekker sitt samtykke må det legges til grunn at dette er personens vilje og det er personens vilje som skal være avgjørende. Men § 29 skal fortsatt ikke følge det prinsippet. Departementet sier intet om at det skal være avgjørende, det skal fortsatt være vergemålsmyndighetenes etterfølgende vurdering som skal være bestemmende. Og deres avgjørelse skal bygge på hva de mener er personens beste. Dette er ikke i tråd med det som burde være hovedmålet, nemlig selvbestemmelse. Dette er heller ikke i tråd med CRPD. Ordlyden i § 29 burde derfor endres slik at det fremkommer at hovedregelen skal være personens vilje, ikke hva som av forvaltningen ansees som det beste for personen.

At det til en viss grad åpnes for at en krets rundt personen skal kunne begjære endring av verge ser vi som positivt. Dette gjelder spesielt i de saker hvor personen selv ikke har kompetanse til å gjøre dette på egen hånd og kanskje er prisgitt den verge de ikke ønsker å ha.

Konklusjon.

NFU mener departementet må starte arbeidet med å finne et system som vil kunne gi den enkelte en reell støtte til å få utøvet sin selvbestemmelse.

Forslaget om å vektlegge vilje er et steg på vei mot økt selvbestemmelse, men kan ikke være den endelige løsningen.

Med våre erfaringer av vergemålsloven og praktiseringen av den mener NFU at det ikke kan legges til grunn en formodning om at personer som ikke klart og tydelig motsetter seg vergemål ønsker å ha en slik ordning.

Forslag til ny formulering i § 59 gir for stort rom for skjønnsvurderinger. I forhold til begjærings- og klagerett, ved spørsmål om verge, må det være personens ønsker og vilje som skal være avgjørende. Ikke hva forvaltningen mener er best for den enkelte.

NFU har i sitt høringssvar lagt vekt på de punktene som vi mener er de viktigste i forslaget. Som sagt er det mange ting vi mener bør endres i loven, eller at loven bør erstattes med en beslutningsstøtte lov. Vi har god erfaring rundt problematikken og kan bidra inn i prosessen, uansett om det er snakk om endringer i eksisterende lov eller arbeid med ny lov.

Med vennlig hilsen

Hedvig Ekberg
generalsekretær